

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Inkomensverhoudingen

Bos, W.; Caminada, C.L.J.; Jongen, E.L.W.; Otten, F.; Caminada, K.; Jongen, E.; Brakel, M. van den

Citation

Bos, W., Caminada, C. L. J., Jongen, E. L. W., & Otten, F. (2021).
Inkomensverhoudingen. In K. Caminada, E. Jongen, & M. van den Brakel
(Eds.), *Inkomen verdeeld, trends 1977-2019* (pp. 13-22). Heerlen / Leiden:
Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) / Universiteit Leiden. Retrieved
from <https://hdl.handle.net/1887/3216935>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3216935>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

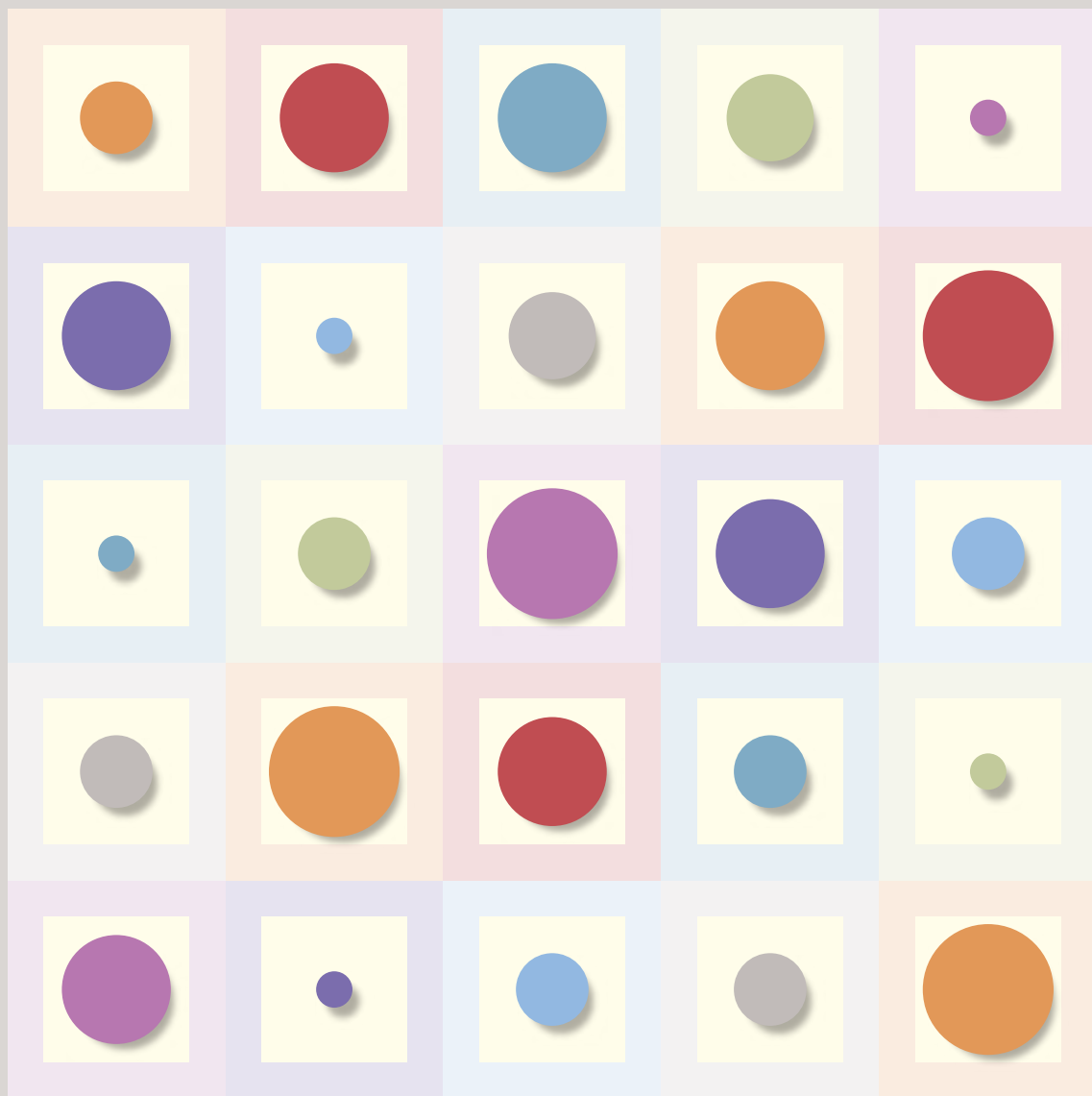
INKOMEN VERDEELD

TRENDS 1977–2019

ONDER REDACTIE VAN

Koen Caminada, Egbert Jongen (UNIVERSITEIT LEIDEN)

Wim Bos, Marion van den Brakel, Ferdy Otten (CBS)

Citeerwijze

K. Caminada, E. Jongen, W. Bos, M. van den Brakel & F. Otten (2021),
Inkomen verdeeld, trends 1977-2019, UnivLeiden/CBS.

Redactie

Koen Caminada (Universiteit Leiden)
Egbert Jongen (Universiteit Leiden en CPB)
Wim Bos (CBS)
Marion van den Brakel (CBS)
Ferdie Otten (CBS)

Vormgeving

Studio Tint, Den Haag

Productie

Ipskamp Printing, Enschede

Inkomen verdeeld, trends 1977-2019

© CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), Heerlen, 2021

© Universiteit Leiden (Afdeling Economie), Leiden, 2021

Copyright

U kunt de publicatie downloaden via de websites www.cbs.nl en
www.economie.leidenuniv.nl

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde
van bronvermelding:

K. Caminada, E. Jongen, W. Bos, M. van den Brakel & F. Otten (2021),
Inkomen verdeeld, trends 1977-2019, UnivLeiden/CBS.

ISBN 978-90-9035-168-1

NUR 781

Contact

Koen Caminada
www.universiteitleiden.nl/medewerkers/koen-caminada

1 Inkomensverhoudingen

Wim Bos, Koen Caminada, Egbert Jongen en Ferdy Otten

1.1 Inleiding

Deze publieksuitgave doet verslag van vernieuwde cijferreeksen van de inkomensontwikkeling en inkomensongelijkheid op basis van bijgestelde gegevens van de Inkomensstatistiek 1977-2019. De inkomensongelijkheid in Nederland is in de na-oorlogse periode fors afgenomen. Zo lieten Pen en Tinbergen in *Naar een rechtvaardige inkomensverdeling* (1977) aan de hand van vierentwintig indicatoren zien dat de inkomensongelijkheid in Nederland in de veertig voorafgaande jaren ongeveer is gehalveerd. De ongelijkheid daalde verder tot in de eerste helft van de jaren tachtig van de vorige eeuw. Vervolgens steeg de ongelijkheid tot begin jaren negentig. Nadien is de inkomensongelijkheid vrij stabiel.

Deels loopt de ontwikkeling van de inkomensverdeling parallel met ontwikkelingen in het stelsel van sociale zekerheid en inkomensbescherming. Zo is in Nederland in de tweede helft van de 20e eeuw een uitgebreid stelsel van sociale zekerheid opgebouwd. Het gaat daarbij om een scala van regelingen dat er primair op is gericht huishoudens en personen te beschermen tegen de risico's van inkomensderving en van buitengewone lasten. Naast deze hoofddoelstelling beoogt het stelsel van sociale zekerheid ook een zekere mate van herverdeling van inkomens tot stand te brengen. Daarbij kan het gaan om herverdeling tussen inkomensgroepen (van hoge naar lage inkomens) of binnen inkomensgroepen (bijvoorbeeld van gezonden naar zieken). Ook kan het gaan om herverdeling tussen generaties.

Motivatie en aanleiding publieksuitgave

Blikshade aan de inkomensverhoudingen in Nederland was de afgelopen veertig jaar vooral waarneembaar in perioden van economische stagnatie, zoals in het begin van de jaren tachtig en negentig. Dit beeld strookt met de doelstelling van opeenvolgende kabinetten om de bestaande inkomensverhoudingen zoveel mogelijk in stand te houden. Alleen de *Interim-nota inkomensbeleid* van het kabinet-Den Uyl uit 1975 repte van beleidsvoornemens gericht op verdergaande nivellering van inkomens. Deze zijn evenwel niet tot uitvoering gekomen, en latere kabinetten hebben zich voornamelijk gericht op de aanvaardbaarheid van de verdelingspolitieke gevolgen van overheidsbeleid dat primair gericht is op economische groei en de bevordering van werkgelegenheid. Koopkrachteffecten van voorgenomen overheidsbeleid zijn zo goed en zo kwaad als mogelijk in beeld gebracht, sterk afwijkende ontwikkelingen werden zoveel mogelijk geredresseerd.

Uiteraard heeft het gevoerde overheidsbeleid invloed gehad op de inkomensverdeling. De ontkoppeling van lonen en uitkeringen in de jaren tachtig en het begin

van de jaren negentig hebben de inkomensverschillen groter gemaakt (Caminada & Goudswaard, 2003). Daar stond het armoedebelief tegenover. Bescheiden pogingen om de inkomensverhoudingen te beïnvloeden gingen gepaard met maatschappelijke ontwikkelingen waarop de overheid weinig invloed heeft, zoals de vergrijzing, de omvang van de werkloosheid, de groei van het aantal tweeverdieners en de verdunning van huishoudens.

Goed zicht op de inkomensverhoudingen is onontbeerlijk. Nu zijn er in het verleden tal van studies verricht naar de inkomensverdeling en naar de inkomenseffecten van specifieke regelingen. En de inkomensgevolgen van (voorgenomen) beleid worden in de Nederlandse traditie uitgebreid in kaart gebracht door het Centraal Planbureau. Door betere data is over de oorzaken van de ontwikkelingen in de inkomensongelijkheid en de (her-)verdeling van inkomens in de loop van de decennia ook steeds meer kennis opgedaan (Gottschalk & Smeeding, 1997 en 2000), ook in internationaal vergelijkend perspectief (OESO, 2008, 2011 en 2015). Toch is het onderzoek beslist nog geen platgetreden pad. Dat is ook niet zo verwonderlijk, omdat de inkomensverdeling en de veranderingen daarin door een groot aantal factoren worden bepaald, terwijl die factoren bovendien sterk kunnen verschillen in de tijd, tussen sociaal-economische groepen, tussen generaties, tussen landen en zo meer (SCP, 2003). Elke individuele beslissing om iets te doen of te laten beïnvloedt de inkomensverdeling. De inkomensverdeling kent immers vele gezichten. Uitspraken over de (gewenste) verdeling van inkomens kunnen dan ook snel tot Babylonische spraakverwarring leiden. Dat is de motivatie geweest om met dit boek te komen: het publiek informeren over de inkomensverhoudingen in Nederland en de langetermijnontwikkelingen daarin.

1.2 Totstandkoming van dit revisieproject

De eerste stappen voor dit project zijn al gezet in 2009. Als eerste zijn de gedetailleerde inkomensbestanden (die in ASCII-formaat beschikbaar waren) omgezet naar SPSS-bestanden. Hierbij was haast, want de hiervoor beschikbare PASCAL-programmatuur (die de getallen een (variabelen)naam gaf, en persoons- en huishoudensgegevens bij elkaar bracht) dreigde toen niet lang meer operationeel te blijven. In de daaropvolgende jaren zijn incidenteel diverse analyses uitgevoerd die erop gericht waren mogelijke punten van herziening op te sporen. In 2018 kwam het project door twee zaken weer op de voorgrond te staan. Aan de ene kant werd binnen het CBS ernst gemaakt met de borging van statistiekbestanden die centraal opgeslagen dienden te worden in het Data Service Centrum. Aan de andere kant kwam van gebruikers van de Inkomensstatistiek onder aanvoering van Universiteit Leiden de wens naar voren van een lange, consistente tijdreeks van het inkomen. Dit leidde tot een samenwerkingsoverkomst tussen het CBS en de Universiteit Leiden. Vanaf dat moment kwam het project weer in een versnelling.

Vanuit het CBS waren Wim Bos, Koos Arts, Kai Gidding, Reinder Lok en Jasper Menger betrokken bij de uitvoering van dit project. Ook is regelmatig advies gevraagd aan Peter Meuwissen die van 1980 tot 2013 bij de Inkomens- en Vermogensstatistiek werkzaam was. Namens de Universiteit Leiden leverden Egbert Jongen, Heike Vethaak, Jim Been en Koen Caminada een bijdrage aan het project met de complettering van ontbrekende premies sociale verzekering voor de jaren 1977-2000.

Een nevendoelstelling van het revisieproject was het borgen van de databestanden. Dit gold zowel voor de bestanden vóór herziening waarmee in principe de reeds bestaande publicaties gereproduceerd kunnen worden, als voor de nieuwe, gereviseerde, bestanden die het uitgangspunt zullen gaan vormen voor nieuwe tijdreekstabellen. De herziene bestanden zullen natuurlijk bij voorkeur ook gebruikt gaan worden door interne en externe onderzoekers voor het verrichten van longitudinaal onderzoek.

1.3 Leeswijzer

De hoofdstukken van dit boek zijn per thema geclusterd. Elk hoofdstuk trapt steeds af met huidige de stand van zaken. De meest recente inzichten betreffen in nagenoeg alle gevallen het datajaar 2019 waarvan nu de voorlopige resultaten bekend zijn (genoteerd als 2019*). Vervolgens volgt een trendbeeld voor de periode 1977-2019. Waar relevant wordt op deelperioden ingezoomd.

Het boek beperkt zich tot een descriptieve beschrijving van de Inkomensstatistiek. Allerlei aspecten van de inkomensverdeling blijven in dit boek (daardoor) noodgedwongen buiten beschouwing, simpelweg omdat de thematiek te veelomvattend is. Individuele onderzoekers worden van harte aangemoedigd om zelf met de microdatabestanden aan de slag te gaan om het terrein van de verdelingsvraagstukken verder te ontginnen. Daartoe bieden de consistente tijdreeksen sinds 1977 nu een uitstekende gelegenheid.

De redactie heeft er voor gekozen om de volgende onderwerpen in dit boek de revue te laten passeren.

Samenstelling en verdeling van inkomen

Hoofdstuk 2 geeft een globaal overzicht van de samenstelling en verdeling van inkomen. Het primaire inkomen van huishoudens bestaat uit de beloning voor het beschikbaar stellen van hun arbeid en kapitaal. Na herverdeling via uitkeringen, overdrachten, belasting- en premieheffing resulteert het besteedbaar inkomen. Dit besteedbaar inkomen, gecorrigeerd voor de samenstelling en omvang van het huishouden (gestandaardiseerd), vormt het uitgangspunt voor de beschrijving van de inkomensverdeling over de diverse bevolkingsgroepen. Huishoudens met zelfstandigen kennen het hoogste inkomen, maar ook de grootste spreiding. Studentenhuishoudens en huishoudens in de bijstand behoren tot de laagste inkomensgroepen. Na de economische crisis begin jaren tachtig is het reëel gestandaardiseerd besteedbaar inkomen in de periode 1985-2019 met 58 procent toegenomen, mede als gevolg van de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen. Ook andere maatschappelijke, economische en demografische fenomenen, zoals vergrijzing, zijn van invloed geweest op de veranderende samenstelling van het inkomen over de tijd.

Inkomensongelijkheid en het effect van herverdeling

In hoofdstuk 3 komt de inkomensongelijkheid en het effect van herverdeling aan de orde. Over de totale periode 1977-2019 is de inkomensongelijkheid toegenomen, maar die toename vond vooral plaats voor 1990. Sinds 1990 zijn de inkomensverschillen vrijwel stabiel. De ongelijkheid in primaire inkomens (marktinkomens) is

wel toegenomen. Als gevolg van verstrekte sociale uitkeringen en betaalde belastingen en premies wordt de ongelijkheid van het primaire inkomen naar het besteedbaar inkomen toe ongeveer gehalveerd. Vooral de AOW en de aanvullende pensioenen, en in mindere mate de loon- en inkomstenbelasting, hebben een sterk herverdelende werking. Binnen bevolkingsgroepen zijn wel flinke verschillen in het herverdeelde inkomen. Zo zijn de inkomensverschillen tussen ouderen veel kleiner dan tussen jongeren, en tussen werknemers veel kleiner dan tussen zelfstandigen. Ondanks deze verschillen tussen groepen zijn de inkomensverschillen in Nederland internationaal gezien klein.

Belastingdrukverdeling

Hoofdstuk 4 gaat over de verdeling van de belastingdruk. Dit hoofdstuk brengt de samenstelling, ontwikkeling en verdeling van de belasting- en premiedruk sinds 1977 in kaart. De belasting- en premiedruk is sinds het topjaar 1985 (44,0 procent) trendmatig gedaald tot 38,2 procent in 2019. Met name de premies volksverzekeringen en de inkomstenbelasting daalden fors, terwijl de verplichte afdrachten voor ziektekosten stegen. Als gevolg van vele fiscale maatregelen zijn de verschillen in belasting- en premiedruk tussen huishoudens toegenomen, ook bij eenzelfde inkomen. De wetgever maakt verschil bij de belastingen en sociale regelingen, waardoor de uitkomsten van de drukverdeling via het gevoerde fiscale beleid steeds verder komen los te staan van het draagkrachtbeginsel.

Dynamische koopkracht

In hoofdstuk 5 staat de dynamische koopkrachtontwikkeling centraal. Deze houdt rekening met alle factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van de koopkracht, inclusief bijvoorbeeld het verliezen of het vinden van werk. In recente jaren is de koopkracht licht toegenomen. Verder terugkijkend is de koopkracht van de Nederlandse bevolking sinds 1977 vrijwel onafgebroken gestegen, met uitzondering van de economische crises in de perioden 1979-1985 en 2009-2013. In de afgelopen veertig jaar zijn de koopkrachtontwikkelingen voor werkenden en huishoudens met kinderen stevast het meest rooskleurig geweest.

Lage inkomens en de kans op armoede

Hoofdstuk 6 analyseert de ontwikkeling van de lage inkomens en de kans op armoede volgens de definitie van de lage-inkomensgrens van het CBS. In grote lijnen volgt de ontwikkeling van het armoederisico sinds 1977 de conjunctuur: in tijden van economische neergang stijgt de kans op armoede, in tijden van economische voorspoed daalt de armoedekans. In de vorige eeuw piekte het armoederisico van huishoudens in 1985 naar het historisch hoge niveau van 22,5 procent. Dat was pal na de economische crisis begin jaren tachtig. Met de eind jaren tachtig ingezette verbetering van de economie begon ook het armoederisico weer te dalen om in de jaren negentig van de vorige eeuw op gemiddeld bijna 15 procent uit te komen. Inmiddels is het percentage huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens vrijwel gehalveerd naar 7,7 procent in 2019. Het percentage kinderen dat leeft in een gezin met een

inkomen onder de lage-inkomensgrens is in vergelijking tot de jaren negentig van de vorige eeuw sterker gedaald, en wel van rond de 17 procent naar 7,8 procent in 2019. In de groep (kinderen in) huishoudens met armoederisico is de migratieachtergrond een steeds grotere rol gaan spelen, ook als er rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau van de hoofdkostwinner. In internationaal perspectief is het armoederisico in Nederland laag en ligt onder het Europees gemiddelde.

Topinkomens

In 2019 nam de top 1% van de inkomensverdeling 6,5 procent van het inkomen uit werk voor haar rekening. Het aandeel vrouwen binnen de top 1% was 16 procent. Van de top 1% was 23 procent zelfstandige. Het inkomensaandeel van de top 1% is in de afgelopen veertig jaar vrij stabiel gebleven. Steeds vaker bezetten vrouwen minstens 30 procent van de topfuncties in een bedrijf of organisatie (tot 2021 het streefcijfer van het kabinet), maar bij de groei uit het verleden zal het nog 33 jaar duren voordat zij dat percentage van de topinkomens uitmaken. Het aandeel zelfstandigen binnen de top 1% is de afgelopen veertig jaar afgenomen, maar is in het afgelopen decennium wel gestabiliseerd. In 2019 was er voor zover bekend geen enkel ander land waar het inkomensaandeel van de topinkomens zo laag was als in Nederland. In tegenstelling tot Nederland is het aandeel van de topinkomens in veel andere landen de afgelopen veertig jaar gegroeid, met name in Angelsaksische landen.

Inkomenslevensloop van generaties van de bevolking

Tot slot gaat hoofdstuk 8 over de inkomenslevensloop van generaties van de bevolking. Het inkomen ontwikkelt zich gedurende de levensloop van mensen volgens een min of meer vast patroon. Hierbij bereikt een generatie zijn top in het inkomen rond de 55-jarige leeftijd. In een vergelijkbare levensfase leven jongere generaties van de bevolking in meer welvaart dan voorafgaande generaties. Dit geldt zowel voor de tijd dat zij bij hun ouders opgroeien als voor de tijd dat zij zelf de kern van het huishouden vormen. De toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen is een belangrijke verklaring voor deze inkomensgroei.

1.4 Databron: herziene gegevens uit de Inkomensstatistiek

Inkomensstatistiek: van steekproef naar volledige waarneming

De Inkomensstatistiek brengt de samenstelling en verdeling van het inkomen van personen en huishoudens in Nederland in beeld. De gegevens zijn voornamelijk afkomstig van de Belastingdienst. Deze statistiek kent een lange traditie, maar databestanden met microgegevens zijn pas vanaf 1977 beschikbaar. Onder strikte voorwaarden hebben externe onderzoekers toegang tot deze bestanden.

De Inkomensstatistiek voor de jaren 1977, 1981 en 1985 is gebaseerd op het Landelijk Uitvoerig Inkomensonderzoek (CBS, 1989), een steekproef van circa 460 duizend personen, die elke vier jaar werd uitgevoerd. Daarna volgde vanaf 1989 jaarlijks het Inkomenspanelonderzoek (zie bijvoorbeeld CBS, 1993). Van deze steekproef, in 1989

bijna 215 duizend personen, blijft een groot, representatief, deel ook in navolgende jaren deel uitmaken, zodat een gedetailleerd beeld van de jaarlijkse koopkrachtontwikkeling vastgesteld kan worden. Vanaf 2011 is de Inkomensstatistiek gebaseerd op gegevens van *alle* personen en huishoudens in Nederland (Bos & Lok, 2019).

Eerdere herzieningen van de Inkomensstatistiek in 2000 en 2011

De Inkomensstatistiek is in de laatste vier decennia tweemaal herzien; zie tabel 1.4.1. Omdat gegevens van de Belastingdienst de voornaamste gegevensbron zijn voor de Inkomensstatistiek, vormen veranderingen hierin vaak de aanleiding voor een herziening. Zo vond de eerste revisie (in 2000) plaats naar aanleiding van de belastingherziening 2001 (Wet IB 2001). De tweede herziening in 2011 is vooral ingegeven door de beschikbaarheid van gegevens voor de complete bevolking, zodat de Inkomensstatistiek niet langer op steekproefbasis behoefde te worden vastgesteld.

Herzieningen hebben doorgaans ingrijpende veranderingen voor de uitkomsten tot gevolg, waardoor een breuk in de inkomensreeks ontstaat. De Inkomensstatistiek vertoont in 2000 en 2011 zo'n breuk, zodat er drie deelreeksen zijn: 1977-2000, 2000-2014 en 2011-heden. Voor jaren waarin uitkomsten herzien zijn, worden steeds zo goed als mogelijk ook uitkomsten afgeleid op basis van de tot dan toe geldende methodologie. Op deze wijze is het mogelijk de omvang van de breuk te analyseren en de inkomensontwikkeling in het breukjaar vast te stellen.

1.4.1 Inkomensbestanden; reeksbreuk in 2000 en 2011/14

LU (steekproef)	1977	1981	1985		A-reeks
				1989-2000	
IPO (panelsteekproef)				2000*-2014	B-reeks
IIV (volledige waarneming)					2011-2019* C-reeks

Daarnaast zijn er inkomensbestanden met een beperkt aantal variabelen: Regionaal inkomensonderzoek (1995-2014; vanaf 2009 integraal), en Integrale bestanden 2003-2014 (nog uit te breiden met 2001 en 2002).

Huidige herziening van de uitkomsten 1977-2011

De nu doorgevoerde revisie beoogt de uitkomsten van de jaren 1977-2011 zoveel mogelijk op één lijn te brengen met de reeks vanaf 2011. Het ging daarbij om de volgende aanpassingen (zie Bos, 2021, voor een uitvoerige beschrijving van deze herziening).

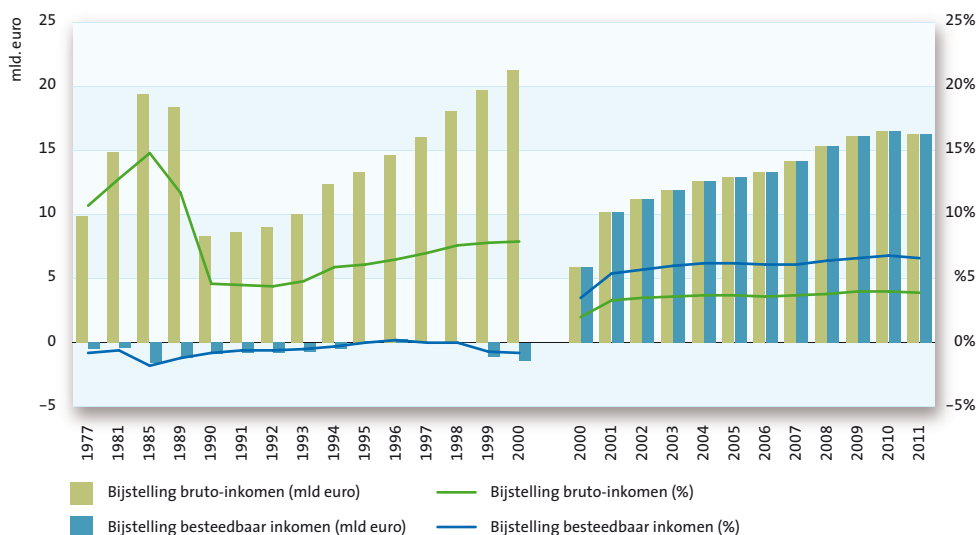
- Inkomensvariabelen zijn dusdanig gedefinieerd en vastgesteld dat zij inhoudelijk aansluiten op de variabelen uit de reeks vanaf 2011. Zo zijn onder meer premievariabelen die in de reeks 1977-2000 ontbraken, toegevoegd en is de economische huurwaarde voor de jaren 1977-2011 op een vergelijkbaar niveau gebracht als in de reeks vanaf 2011.

- Indelingen van bevolkingsgroepen zijn voor de jaren 1977-2011 op gelijke wijze bepaald als in de reeks vanaf 2011. Het betreft hier kenmerken als de sociaal-economische categorie van de persoon en de voornaamste inkomensbron van het huishouden.
- Aan vergelijkbare variabelen in de gegevensbestanden is dezelfde naam toegekend, zodat op een relatief eenvoudige wijze voor alle jaren vanaf 1977 waarvoor gegevens beschikbaar zijn, uitkomsten bepaald kunnen worden.

Herziening 1977-2000: groot effect op bruto inkomen, nauwelijks effect op besteedbaar inkomen

Voor de jaren 1977-2000 levert de toevoeging van premievariabelen verreweg de grootste bijdrage aan de totale bijstelling van het bruto inkomen. Het gaat hier om premies die voorheen in de inkomensbestanden ontbraken: premies pensioen over loon, premies werknemersverzekeringen over het loon van ambtenaren en premies volksverzekeringen ten laste van werkgevers. De totale bijstelling van het bruto inkomen varieert voor de jaren 1977-2000 van 8 tot 21 miljard euro; zie figuur 1.4.2. De premies worden op het gecorrigeerde bruto inkomen (inclusief premies) in mindering gebracht om uit te komen op het besteedbaar inkomen dat reeds in de Inkomensstatistiek was opgenomen. Zodoende heeft de toevoeging van de ontbrekende premies zelf geen effect gehad op het besteedbaar inkomen.

1.4.2 Bijstelling van het bruto en besteedbaar inkomen

Herziening 2000-2011: flinke bijstelling van zowel bruto als besteedbaar inkomen

De aanpassing van de economische huurwaarde neemt in de herziening van de uitkomsten 2000-2011 verreweg de belangrijkste plaats in. De economische huurwaarde is hierbij aangepast aan het hogere niveau vanaf 2011 en sluit ook aan op de huurwaarde van de reeks 1977-2000. Deze aanpassing werkt door op het bruto inkomen en (als bedrag) even sterk op het besteedbaar inkomen. De totale bijstelling van het inkomen loopt op tot 17 miljard euro in 2010.

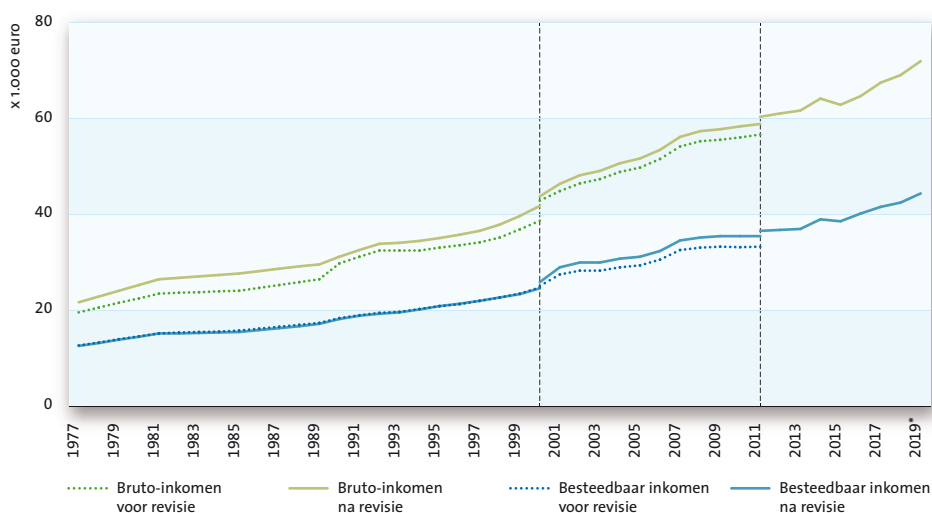
Breuken in de inkomensreeksen in 2000 en 2011 grotendeels kleiner

De huidige herziening heeft niet kunnen leiden tot een volledige eliminatie van verschillen tussen de deelreeksen. Op voorhand was duidelijk dat dit niet te realiseren viel, alleen al doordat de huishoudens in de onderliggende reeksen op een verschillende manier zijn samengesteld, hetgeen achteraf niet te corrigeren was (zie Bos, 2021).

Voor het gemiddeld bruto inkomen per huishouden is de breuk in 2000 door de herziening verkleind van 4.200 naar 2.000 euro en in 2011 van 3.700 naar 1.500 euro. De breuk in het gemiddeld besteedbaar inkomen nam in 2000 juist toe, van 300 naar 1.300 euro, terwijl in 2011 sprake was van een daling van 3.300 naar 1.100 euro.

Uitgaande van de reeks na revisie toont het bruto en besteedbaar inkomen door methodologische verschillen een breuk in 2000 en 2011. Dit verschil mag niet geïnterpreteerd worden als een verandering van het inkomen. Naast de bovengenoemde verschillen met betrekking tot het huishouden speelt bijvoorbeeld onder meer een rol dat tot 2000 eenmalig inkomen (destijds tegen een bijzonder tarief belast) niet in het inkomen is meegenomen, in de deelreeks 2000-2011 om steekproeftechnische redenen slechts tot een bepaald bedrag en vanaf 2011 volledig. Doordat eenmalig inkomen (en andere inkomensbestanddelen) niet gelijkmatig over bevolkingsgroepen zijn verdeeld, varieert de breuk voor deelgroepen van de bevolking.

1.4.3 Gemiddeld bruto en besteedbaar inkomen van huishoudens, voor en na herziening

Uitkomsten voor 1978-1980, 1982-1984 en 1986-1987 zijn bepaald op basis van interpolatie van omringende waarnemingen.

De uitkomsten in dit boek zijn voor de jaren 1977-2011 gebaseerd op de nu/recent beschikbaar gekomen gereviseerde inkomensbestanden. Behalve het bruto en besteedbaar inkomen vertonen uiteraard ook andere variabelen een breuk in 2000 en 2011. In zoverre dit van belang is voor de conclusies wordt hier bij de bespreking van de resultaten aandacht aan geschonken.

1.5 Standaardisatie van inkomen en equivalentiefactoren

Analyses van de inkomensverdeling zijn doorgaans gebaseerd op gestandaardiseerde huishoudensinkomens, hoewel ook de verdeling van individuele persoonlijke inkomens getoond kan worden. Standaardiseren wordt toegepast omdat schaalvoor- delen optreden in de bestedingen van huishoudens afhankelijk van hun grootte en de samenstelling. Standaardiseren gebeurt door het huishoudensinkomen te delen door een factor die uitdrukt hoe groot het schaalvoordeel is bij het voeren van een gemeen- schappelijke huishouding, de zogenaamde equivalentiefactor. Hierbij is het eenper- soonshuishouden als norm gekozen. Voor deze huishoudens is de factor gelijk aan 1. Er wordt voor elke extra volwassene 0,19 tot 0,40 en voor elk extra minderjarig kind 0,15 tot 0,32 aan deze factor toegevoegd. Bij elke extra volwassene en bij elk extra kind is de factor groter, maar naarmate huishoudens groter zijn, verschillen de factoren on- derling minder, omdat het schaalvoordeel van de gemeenschappelijke huishouding ook steeds groter is (CBS, 2020).

Voor een echtpaar zonder kinderen bedraagt de equivalentiefactor bijvoorbeeld 1,40. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van 14 duizend euro bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau: na standaardiseren bedraagt de koopkracht voor beide huishoudens 10 duizend euro. De equivalentiefactor veronderstelt dat een tweeper- soonshuishouden 40 procent meer inkomen nodig heeft dan een eenpersoonshuis- houden om dezelfde welvaart per persoon te bereiken.

In de loop van de tijd hebben diverse herijkingen plaatsgevonden van de CBS-equivalentieschalen. Tot en met verslagjaar 2000 de equivalentieschaal op basis van de budgetonderzoeken van 1990 tot en met 1995 (CBS, 1998), vervolgens van 2001 tot en met 2017 de schaal op basis van de budgetonderzoeken van 1995 tot en met 2000 (CBS, 2004) en vanaf 2018 de huidige schaal op basis van het budgetonderzoek 2015 (CBS, 2020). De historische equivalentiefactoren van de meest voorkomende huishou- denssamenstellingen zijn weergegeven in tabel 1.5.1.

1.5.1 CBS Equivalentiefactoren, 1977-2019 (eenpersoonshuishouden = 1,00)

	1977-2000	2001-2017	vanaf 2018
1 Volwassene met 1 kind	1,33	1,33	1,32
2 Volwassenen	1,38	1,37	1,40
1 Volwassene met 2 kinderen	1,52	1,51	1,52
2 Volwassenen met 1 kind	1,70	1,67	1,69
3 Volwassenen	1,73	1,73	1,78
2 Volwassenen met 2 kinderen	1,90	1,88	1,91

Geraadpleegde literatuur

- Bos W & Lok R (2019) *Herziening van de Inkomensstatistiek 2011*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire
(<https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2019/21/herziening-van-de-inkomensstatistiek-2011>).
- Bos W (2021) *Herziening van de Inkomensstatistiek, 1977-2011*, CBS Rapport, via www.cbs.nl.
- Caminada K & Goudswaard K (2003) *Verdeelde zekerheid. De verdeling van lasten en baten van sociale zekerheid en pensioenen*, Den Haag: Sdu Uitgevers
(<https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/15467>).
- CBS (1989) *Personele inkomensverdeling 1985*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage
(https://historisch.cbs.nl/detail.php?nav_id=0-1&positie=0&id=396404095).
- CBS (1993) *Personele inkomensverdeling 1990*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage
(https://historisch.cbs.nl/personele%20inkomensverdeling/44?nav_id=1-1&id=396404349&index=4).
- CBS (1998) *Equivalentiefactoren 1990-1995*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.
- CBS (2004) *Equivalentiefactoren 1995-2000*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen
(<https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2004/25/equivalentiefactoren-1995-2000>).
- CBS (2020) *Wat is mijn koopkracht?*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen
(<https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2008/50/wat-is-mijn-bestedbaar-inkomen->
- Gottschalk P & Smeeding TM (1997) Cross-National Comparisons of Earnings and Income Inequality, *Journal of Economic Literature*, 35(2): 633-687
([http://darp.lse.ac.uk/PapersDB/Gottschalk-Smeeding_\(JEL97\).pdf](http://darp.lse.ac.uk/PapersDB/Gottschalk-Smeeding_(JEL97).pdf)).
- Gottschalk P & Smeeding TM (2000) Empirical Evidence on Income Inequality in Industrialized Countries, in: Atkinson AB & Bourguignon F (Eds.), *Handbook of Income Distribution*, New York: Elsevier-North Holland Publishers, Vol. 1: 262-307.
- OESO (2008) *Growing unequal? Income distribution and Poverty in OECD Countries*, Paris: OECD
(<https://www.oecd.org/els/soc/growingunequalincomedistributionandpovertyinoecdcountries.htm>).
- OESO (2011) *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, Paris: OECD
(<https://www.oecd.org/els/soc/dividedwestandwhyinequalitykeepsrising.htm>).
- OESO (2015) *In It Together. Why Less Inequality Benefits All*, Paris: OECD
(<https://www.oecd.org/els/soc/OECD2015-In-It-Together-Chapter1-Overview-Inequality.pdf>).
- Pen J & Tinbergen J (1977) *Naar een rechtvaardiger inkomensverdeling*, Elsevier Science, Amsterdam.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2003) *Inkomen verdeeld: Trends in ongelijkheid, herverdeling en dynamiek*, SCP, Den Haag.

Over de auteurs

Koos Arts, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, werkzaam bij de Inkomensstatistiek, verantwoordelijk voor borging en disseminatie van inkomens- en vermogensbestanden, inhoudelijk betrokken bij onderzoek naar pensioenleeftijd, pensioenvermogen, miljonairs- en armoedeonderzoek.

Jim Been, universitair docent Universiteit Leiden, Afdeling Economie. Tevens Research Fellow bij Netspar. Zijn onderzoek richt zich op sociaal-economische vraagstukken met een specifieke focus op inkomen, vermogen, en consumptie.

Wim Bos, van 1983-2020 statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek waarvan de laatste 26 jaar bij de Inkomensstatistiek. Hij publiceerde onder meer over lage inkomens, dynamische koopkrachtontwikkeling, mobiliteit op de inkomensladder en economische zelfstandigheid. De herziening van inkomensgegevens voor de jaren 1977-2014 vormde zijn laatste activiteit bij het CBS voor zijn pensionering.

Marion van den Brakel, onderzoeker bij de Inkomensstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Specifiek onderzoekt zij de thema's inkomensongelijkheid, armoede, en economische zelfstandigheid van vrouwen en mannen.

Koen Caminada, hoogleraar Empirische analyse van fiscale en sociale regelgeving Universiteit Leiden, en vice-decaan Faculteit Governance & Global Affairs, Universiteit Leiden / Den Haag. Thans verricht hij onderzoek naar inkomensverhoudingen, armoede en de effecten van veranderingen in de socialezekerheidsregelingen en pensioenen voor verschillende sociaal-economische groepen en naar de economische aspecten van belastinghervormingen (in internationaal vergelijkend perspectief).

Kai Gidding, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek. Onder meer coördinator bij de Inkomensstatistiek en daarmee aanspreekpunt voor externe relaties. Inhoudelijk betrokken bij onderzoek naar koopkrachtontwikkeling van huishoudens, inkomenssamenstelling en -verdeling en belastingdruk. Daarnaast onderzoeker op thema's als bestedingen van huishoudens, kosten van kinderen en welvaartsniveaus van verschillende typen huishoudens.

Kees Goudswaard, hoogleraar Toegepaste economie en bijzonder hoogleraar Sociale zekerheid, Universiteit Leiden. Daarnaast vervult hij enkele bestuurlijke en toezichtfuncties. Zijn onderzoeksterreinen zijn: sociale zekerheid, inkomensverhoudingen, pensioenen en openbare financiën.

Egbert Jongen, universitair hoofddocent Universiteit Leiden, Afdeling Economie en programmaleider Arbeid Centraal Planbureau. De focus van zijn onderzoek is de arbeidsmarkt en de rol van beleid, met speciale aandacht voor ongelijkheid op de arbeidsmarkt en kansrijk beleid om die te verkleinen.

Jeroen Nieuweboer, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau, werkzaam bij de Inkomensstatistiek met focus op het inkomen en vermogen van zelfstandigen, de hypotheek en de studieschulden. Verder ook procesmanager van het Consumenten Conjunctuuronderzoek (consumentenvertrouwen).

Ferdy Otten, sinds 1989 werkzaam bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, vanaf 2006 als senior statistisch onderzoeker bij de Inkomensstatistiek. Verantwoordelijk voor nieuwe thema-overstijgende output, inhoudelijk betrokken bij armoede-onderzoek, materiële welvaart in brede zin en vergrijzingsthema's.

Noortje Pouwels-Urlings, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, werkzaam bij de Inkomensstatistiek en inhoudelijk betrokken bij onderzoek naar vermogen van huishoudens, vermogensoverdrachten, inkomens en vermogens van zelfstandigen en inkomen Caribisch Nederland.

Heike Vethaak, promovendus Universiteit Leiden, Afdeling Economie. Hij verricht empirisch onderzoek naar de arbeidsmarkt in relatie met het socialezekerheidsstelsel in Nederland.

De gegevens van de Inkomensstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vormen een rijke bron voor wetenschappelijk onderzoek. Ontwikkelingen in de inkomensverschillen kunnen alleen zuiver vastgesteld worden met een consistente datareeks. Het CBS beschikt over inkomensgegevens vanaf 1977, maar door de overstap naar een nieuw belastingstelsel in 2001 zit er een trendbreuk in de inkomensgegevens. De cijfers van voor en na de stelselwijziging zijn daardoor niet goed met elkaar te vergelijken. Vanuit de wetenschap brak Koen Caminada (Universiteit Leiden) een lans voor de ontwikkeling van een consistente reeks inkomensgegevens vanaf 1977, onder meer om te bezien of de inkomensongelijkheid op de langere termijn al dan niet is toegenomen.

In diverse studiebijeenkomsten waarbij ook onderzoekers van andere universiteiten, De Nederlandsche Bank, het Centraal Planbureau, een aantal ministeries en Netspar aanwezig waren, is besproken hoe de trendbreuk aangepakt zou kunnen worden en de Inkomensstatistiek verder verbeterd. In *Inkomen verdeeld, trends 1977–2019* worden voor het eerst uitkomsten gepresenteerd op basis van de consistent gemaakte inkomensgegevens. Behalve voor inkomensongelijkheid is er aandacht voor aanverwante onderwerpen, zoals de vorming en herverdeling van het inkomen, de belastingdruk, de koopkrachtontwikkeling, de ontwikkeling van de lage inkomens en armoederisico's, topinkomens en de inkomensverschillen tussen generaties.

Universiteit
Leiden

9 789090 351681